

जाहिरातीचे दर.

हालिल पत्त्यावर चोकरां करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४

(टपाल इंग्लिश मार्क)
किरकोळ अंकास
दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख २८ जुलै, १९४३

अंक ३०

— दि कॉमनवेल्थ —

अॅशुरन्स कं. लि. पुणे यांतच आपला
विमा उतरा.

ठिकठिकाणीं सढळ अटींवर एजन्सीज देणें आहेत.

मेटा अगर लिहाः—

ल. ब. भोपटकर,

एम्. ए., एलएल. बी.,

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

पूना गेस्ट हाऊस

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक

संरक्षण - सुरक्षितता - सेवा

हेंच आमचें ध्येय.

दि औथ म्युच्युअल

लाइफ अॅशुरन्स सोसायटी लि. पुणे.

महाराष्ट्राची पहिली प्रगतिपर विमा संस्था

मेहनती व उत्साही प्रतिनिधि पाहिजेत.

आतांच लिहाः—

मुंबईचे चीफ एजन्ट्स
के. डब्ल्यू. फडके,
फडके गणपतिवाडी, गिरगांव,
बँक रोड, मुंबई ४.

हेड ऑफिस,
'रामनिवास' लक्ष्मी रोड,
पुणे शहर.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा : इलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

मांडवल

अधिकृत व विक्रीस काढलेले

सप्लेटें

१४४ साले

रु. १०,००,०००

रु. ६,७९,२००

रु. ३,३९,९००

एकूण सप्लेटें मांडवल रु. ६०,००,०००

शेअर्सः—प्रत्येकीं पांच रुपये वाढीनें विकले जातात. वाढीची

रकम शेअरचे मागणीबरोबर पाठवावी लागते.

बँकेच्या शेअरवर डिसेंबर १९४२ अखेर ४ ३/४ करमाफ डिविडेंड

दंड दिलें गेलें. बँकेचे सर्व व्यवहार कंळ जातात. शेअर व

सरकारी रस्तें यांची खरेदी-विक्री कसोईनें करून दिली जाते.

मॅनेजर

महापुढाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन

स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोवदला घ्या.

गिरगांव

मुंबई नं. ४

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

सहकारी सोसायट्यांच्या सेक्रेटरीकरितां

शिक्षणवर्ग

पश्चिम सानदेश जिल्ह्यांतील को-ऑपरेटिव्ह सोसायट्यांच्या सेक्रेटरीकरितां दोंडाईचे येथे ता. २-८-४३ पासून ता. १३-८-४३ पर्यंत ट्रेनिंग क्लास भरविण्याचे ठरविले आहे. तरी यापूर्वी ताडुका-निहाय भरविण्यांत आलेल्या सेक्रेटरी ट्रेनिंग क्लासास जे सेक्रेटरी हजर राहू शकले नाहीत अगर जे परीक्षेत यशस्वी झाले नाहीत अशा सर्व सेक्रेटरींनी या क्लासाचा जरूर फायदा घ्यावा. सहकारी सोसायट्यांच्या सेक्रेटरी व्यातिरिक्त ज्या इसमांना सेक्रेटरीचे शिक्षण घेण्याची इच्छा असेल अशा बाहेरील इसमांनाही सदर क्लासांत शिक्षण घेण्याची मोडकळीस आले आहे. तरी ज्यांना सदर शिक्षण द्याव्याचे फायदा घ्याव्याचा असेल, त्यांनी तसे आमचेकडे अगाऊ अर्ज पाठवून घ्यावे व ता. २-८-४३ रोजी दोंडाईचे येथे क्लासास हजर रहावे. शिक्षणाबाबत फी ठेवलेली नाही.

डब्ल्यू. डी. साठुंवे

असिस्टंट रजिस्ट्रार, को-ऑपरेटिव्ह सोसायटीज, घुळें.

विविध माहिती

कॅनडातील रेशनिंग

कॅनडामध्ये सालील पांच जिनसांचे रेशनिंग करण्यांत आलेले आहे. साखर, चहा, कॉफी, लोणी व पेट्रोल. प्रत्येकास दर आठवड्यास १ औंस चहा अथवा ४ औंस कॉफी मिळते, त्यापासून प्रत्येकी १२ पेले पेय होऊ शकते. प्रत्येक माणसाचे वाट्यास दर आठवड्यास पांशेर साखर येते, परंतु लोणची व मोरचे करण्यास सवड मिळेल, अशी सोय आहे.

हिंदुस्थानांत अमेरिकन चांदीची आयात ?

हिंदुस्थान सरकार अमेरिकेकडून संड-उसनवार पद्धतीने चांदी मिळविण्याचा प्रयत्न करित आहे, अशी बातमी आहे. ती स्वरी असल्यास ही चांदी नाणीं पाडण्यासाठीच असणार, हे उघड आहे. नाणीं व औद्योगिक उपयोग ह्या दोन कारणांसाठीच अमेरिका चांदी देण्यास तयार होईल; तेव्हा ही चांदी बाजारांत येणार नाही. चांदीची किंमत उतरविणे, हा चांदी आणण्याचा उद्देश नसला तरी त्याचा परिणाम मात्र बाजारावर होणे अपरिहार्य आहे.

राशिया-इंग्लंड व्यापार

राशिया आणि ग्रेट ब्रिटन ह्यांचेमध्ये व्यापार आणि आर्थिक हितसंबंध वाढविण्याचे उद्देशाने एक अँग्लो-सोव्हिएट ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन स्थापन करण्याचे घाटत आहे.

ऑस्ट्रेलियाचा युद्धखर्च

ऑस्ट्रेलियाचा रोजचा युद्धखर्च १५ लक्ष पौंड आहे.

सरकारी देखरेखीखाली मोटार वाहतूक

संड-उसनवार पद्धतीने हिंदुस्थानांत मोटार लॉन्ग्या येऊ लागल्या आहेत. सरकार सांगेल त्या कामी त्यांचा उपयोग करण्याची ज्यांची तयारी असेल, अशांना त्या मिळू शकतील. ज्या दडकी, संस्था अथवा सोसायट्या किमान २ लक्ष रुपयांचे मांडवेल उभे करू शकतील, अशांनाच त्याचा फायदा मिळू शकेल. विशेष माहिती रिजनल मोटार ट्रॅन्सपोर्ट कंट्रोलर, सेक्रेटारिएट, मुंबई, ह्या पर्यावर मिळेल.

WANTED

Applications are invited for the post of Sales-Manager for organising the "AGMARKING" of pure Jarila Cotton and sale of such cotton produced by the Co-operative Cotton Sale Societies in West Khandeshi and Nasik Districts.

Qualifications :—Candidates having previous experience in Marketing or possessing B. Com, B. Ag., B. Sc. (Ag.) or B. A. with economics degrees.

Scale of pay :—Rs. 120-10-200.

The post is temporary for the period ending 31-3-1945 in the first instance. Applications stating age, caste, qualifications, previous experience should reach the under-signed with copies of testimonials, if any, not later than 31st August 1943. The Candidates, if called for interview, will have to come at their own expenses.

W. D. SALUNKHE

Assistant Registrar.

Co-operative Societies, Dhulia.

Dhulia, 23-7-43.

हिंदी लष्करभरतीची प्रांतवार वाटणी

पंजाब ५०%	संयुक्त प्रांत १५%
मद्रास १०%	मुंबई १०%
सरहद्द प्रांत ५%	अजमेर-मारवाड ३%
बंगाल २%	मध्यप्रांत, आसाम, वहार ओरिसा ५%

महाराष्ट्र युनिव्हर्सिटी

महाराष्ट्र युनिव्हर्सिटी कमिटीने मुंबई सरकारास सादर करावयाच्या रिपोर्टाची मुदत ऑगस्ट अखेर पुनः वाढविण्यांत आली आहे.

कोळशाच्या खाणीत खी मजूर

हिंदी कोळशाच्या खाणीतून खी मजुरांचे हळुहळु उच्चटन करण्याचे हिंदुस्थान सरकारचे धोरण युद्धकालापुरते प्रारंभी चार महिने तरी, तहकुच ठेवण्यांत येणार आहे. खाणीत काम करण्यास पुरेसे मजूर मिळत नाहीत, हे त्याचे कारण आहे.

जर्मन बाँब हल्ल्यांचे बळी

युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून आतापर्यंत ग्रेट ब्रिटनमधील सुमारे १४ हजार देवळे व धार्मिक ठिकाणे जर्मनीच्या बाँब हल्ल्यांत सापडली, अशी माहिती कॉमन्स सभेत सांगण्यांत आली.

मुंबई शहरातील रेशनिंग

मुंबई शहरातील २० लक्ष रहिवासी व उपनगरांतील २३ लक्ष लोक ह्यांस रेशनिंगच्या पद्धतीने धान्य व साखर वाटली जाते. रेशनिंगची मुख्य कचेरी रॉयल इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्सच्या इमारतीत आहे. शहरांत दहा वॉर्ड कचेऱ्या आहेत व उपनगरांत चार वॉर्ड कचेऱ्या व तीन उपकचेऱ्या आहेत. ह्या सर्वांत मिळून १,६०० लोक काम करित आहेत. सरकारी किरकोळ विक्रीची दुकाने, अधिकृत रेशनची दुकाने, सहकारी सोसायट्या, गिरण्या व कारखाने ह्यांचे मार्फत धान्य वाटले जाते. मुंबई शहरांत ५६० रेशनची दुकाने, १०३ सहकारी सोसायट्या, २८१ गिरण्या व कारखाने आणि १८ सरकारी दुकाने हे काम करित आहेत. उपनगरांत ह्याचेच आकडे अनुक्रमे ११०, ३७, ९ व १६ असे आहेत.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	२३४	परवानगी-कॉमर्स कॉलेज-	
२ हानसडीचे तांदूळ ...	२३५	गुळ व ऊस हावर	
३ इन्स्टिट्यूटची		निर्वचण.	
रॉयल्युविली ...	२३६	५ गव्हाच्या लागवडीचा	
४ स्फुट विचार ...	२३७	अंदाज ...	२३८
रिझर्व्ह बँकेचा नका-		६ चांदीचा कारखान्यांत	
फाजीट चलनविस्तारचे		उपयोग ...	२३८
दुष्परिणाम-यो. वकील		७ रीथमहोत्सवाच्या सभा	२३९
हाचे स्पष्टोद्धार-माल		८ चांभार विद्यार्थी मंडळ	२३९
नारणावरील कर्जासंबंधी		९ गिल्लिगन कॅटल फार्म	२४०
ऑर्डिनन्स-अर्थन बँकांना		१० मटाणा सीड सोसायटी	२४०

अर्थ

बुधवार, ता. २८ जुलै, १९४३

हातसडीचे तांदूळ*

अखिल भारत ग्रामोद्योग संघाचे प्रकाशन

हिंदी लोकांचे दारिद्र्य अतिशय भयंकर स्वरूपाचे असून, बहु-संख्य लोकांना रोज पोटभर जेवण मिळणेही अशक्यप्राय असते, ही गोष्ट निर्विवाद आहे. मानवी आहारासंबंधी आतां पुष्कळ संशोधन झालेले असून, शरीराच्या गरजेप्रमाणे मनुष्याच्या अन्नोत कोणतीं द्रव्ये कोणत्या प्रमाणांत असलीं पाहिजेत, त्यांत विविधता कशी आवश्यक आहे, वयोमानाप्रमाणे त्यांत बदल कसा करावा लागतो, इत्यादि गोष्टींची माहिती आरोग्यविषयक पुस्तकांत कोठेहि मिळू शकते. परंतु, हिंदी दरिद्री लोकांना त्याचा उपयोग काय ? दुधाची महति पुष्कळ सांगितली असली, तरी तें किती मुलांना मिळू शकते ? गरीब तर सोडाच, परंतु मध्यम वर्गीय लोकांस तरी सात्त्विक व पौष्टिक अन्न खाणे कोठें परवडते ? दारिद्र्याचाच हा सर्व परिणाम आहे, आणि हिंदी लोकांची क्रयशक्ति सुधारल्याविना त्यांस पोटभर सकस अन्न मिळण्याचा प्रश्न सुटणार नाही. तथापि निकुण्ट आर्थिक परिस्थितीतहि आपणांस काय करता येणे शक्य आहे ? मिळणारे अन्न जास्तीत जास्त उपयोगी कसे बनविता येईल ? लोकांना त्यांच्या मिळकतीत अधिक पौष्टिक व प्रमाणशीर आहार कसा मिळू शकेल ? अखिल भारत ग्रामोद्योग संघाने ह्या प्रश्नाकडे लक्ष पुरवून "तांदूळ" हें पुस्तक प्रसिद्ध केले आहे. प्रस्तुत पुस्तक हें संघाने इंग्रजीत व हिंदीत प्रसिद्ध केलेल्या मूळ पुस्तकांचे मराठी रूपांतर आहे.

आपल्या लोकांना एक किंवा दोन जातींचीं धान्ये, थोडे मीठ, कांदा अथवा मिरची, ह्यांवरच वर्षभर निर्वाह करावा लागतो. त्यांतहि तांदूळ हें महत्त्वाचें धान्य आहे व कोट्यवधि लोकांचे जीवन तांदूळावरच चालते. म्हणून, तांदूळाच्या संबंधी बारीक सारीक गोष्टींचाहि अभ्यास करणे जरूर आहे. त्याच बरोबर, तांदूळापासून जी जी सत्त्वे मिळू शकतात, ती ती सगळींच्या सगळीं

लोकांना कशी उपलब्ध होतील व जी आवश्यक सत्त्वे तांदूळांत नाहींत त्यांचा अन्य मार्गाने पुरवठा कसा होईल, ह्याचाहि विचार केला पाहिजे. या विषयांत तज्ज्ञ असलेल्या लोकांनी जी महत्त्वपूर्ण आणि शास्त्रीय माहिती मिळविलेली आहे, तिचा प्रचार सेड्यांतील कार्यकर्त्यांपर्यंत जाऊन पोचावा, असा प्रस्तुत पुस्तकाचे प्रसिद्धीचा उद्देश आहे असे त्याच्या प्रस्तावनेत श्री. वैकुण्ठराय ल. मेहता ह्यांनी म्हटले आहे. लोकांनी गिरणींत सडलेले तांदूळ न खातां हातसडीच्या तांदूळाचाच अवलंब करावा; हातसडीचे तांदूळ थोडे महाग वाटले तरी ते कमी प्रमाणांत खाल्ले तरी पुरतात ह्या दृष्टीने ते अखेर स्वस्तच पडतात; त्यास स्वादहि चांगला असतो आणि हातसडीच्या तांदूळाचा अवलंब केल्याने ग्रामोद्योगास प्रोत्साहन मिळते हाहि त्याचा महत्त्वाचा फायदा आहे, हा पुस्तकाचा मथितार्थ श्री. मेहता ह्यांनी आपल्या प्रस्तावनेत स्पष्ट सांगितला आहे. युद्ध परिस्थितीमुळे हिंदुस्थानांत तांदूळाचा पुरवठा मर्यादित झाला आहे, अशा प्रसंगी लोकांना सकस अन्नाचा पुरवठा थोडा कमी होईल, त्यास मुख्य उपाय तांदूळाची लागवड वाढवणे हा असला तरी गिरणींत स्वच्छ केलेल्या तांदूळाचेवजी हातसडीचे तांदूळ वापरल्याने लोकांना आरोग्यकारक व पौष्टिक अन्न मिळू शकेल असे मुंबई सरकारनेच कांहीं महिन्यांपूर्वी प्रसिद्ध केले होते, हे वाचकांच्या स्मरणांत असेलच. यंत्रांत सहा टक्के इतका मोलवान कोंड्याचा भाग नष्ट होतो, तो हातसडीचे तांदूळ वापरल्याने वाचणार आहे, असे त्यावेळीं म्हणण्यांत आले होते. हातसडीच्या तांदूळाचे अभावी निदान कमी सडलेले तांदूळ तरी खाण्यासाठी वापरावे.

प्रस्तुत पुस्तकांत प्रथम आहारदृष्ट्या तांदूळाचे महत्त्व वर्णिले असून नंतर भात भरदण्याची आणि तांदूळ कुटण्याच्या साधनांची माहिती दिली आहे. त्यानंतर तांदूळाच्या गिरण्या आणि हातकुटाई ह्यांची तुलना करण्यांत आली आहे. अन्नविषयक महत्त्वाचे दृष्टीने मिलकुटाईमुळे तांदूळातील पौष्टिक सत्त्व निघून जाऊन तो शरीरास थोडा अपायकारकहि कसा होतो, हे स्पष्ट केल्यानंतर तांदूळ खाणारांना अविश्राविक सत्त्वांश कसा मिळू शकेल, ह्याबाबत व्यावहारिक सूचना देण्यांत आल्या आहेत. त्यातील कांहीं व्यक्तिगत आहेत. कांहीं सूचना सरकारच्या कर्तव्यासंबंधीच्या आहेत. सरकारी व सार्वजनिक संस्थांतून (तुर्ग, दवाखाने, महाविद्यालये, विद्यालये, शाळांची वसतिगृहे, खाणावडी, यांत) हातकुटाईचे तांदूळच उपयोगांत आणण्याबद्दल सक्ती असावी; स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी तांदूळाच्या गिरण्यांवर परवाना फी इतकी आकारावी की गिरण्या चालविणे मालकांस फायद्याचे होऊच नये, मिलमध्ये कुटून तयार होणाऱ्या तांदूळावर जबर कर बसून हातसडीच्या तांदूळास उचेलन द्यावे, आणि इनके करूनहि भागले नाही तर सरकारने तांदूळाच्या गिरण्यांचे समूह उच्चाटण करण्यासाठी त्या कायदानेच बंद कराव्यात, अशा त्या सूचना आहेत. हातसडीचा तांदूळ वापरण्याचे राष्ट्रीय महत्त्व सरकारने स्वतःच मान्य केलेले असल्या कारणाने, ह्या सूचनांत अंतर्भूत असलेले तत्त्व सरकारने मान्य करून त्याबाबत योजना आखणे त्याचे कर्तव्यच ठरते. फिटिपाईन बेग्यांच्या सरकारने मिलकुटाईच्या तांदूळाचे चांगल्या तऱ्हेने उच्चाटण केलेले आहे. तेथे २४६ रत्नलच्या मिलकुटाईच्या तांदूळाच्या एका पोत्यास ८ रु. १२ आ. ६ पे एवढा कर द्यावा लागतो व आयात होणाऱ्या तांदूळावरहि अशीच कराची आकारणी होते. हिंदुस्थानांत पोत्यामागे १ रु.

* "तांदूळ." प्रकाशक: श्री. वैकुण्ठ ल. मेहता, ९ बेक हाऊस लेन, कोर्ट, मुंबई. पृष्ठसंख्या ६०, किंमत ८ आणे.

८ आ. एवढे जरी हातसडीच्या तांदडास संरक्षण मिळाले तरी त्यामुळे हातसडी तांदडास चांगले उत्तेजन मिळेल, असा हिशेब आहे. अ. मा. ग्रामोद्योग संघाने प्रसिद्ध केलेल्या "तांदूळ" ह्या पुस्तकाचा प्रसार जितका अधिक होईल त्या मानाने संघाचे उद्दिष्ट साध्य होण्यास मदत होणार आहे.

मुंबई प्रांतिक सहकारी इन्स्टिट्यूटची रौप्यज्युबिली

इन्स्टिट्यूटच्या रौप्य महोत्सव घेण्यास सर जनार्दन मदन ह्यांची प्रस्तावना

इन्स्टिट्यूटला पंचवीस वर्षे पुरी झाल्याबद्दल आपण उत्सव समारंभ आज साजरा करीत आहो. अशा प्रसंगी आपण सर्वजण-विशेषतः आपला शेतकरी समाज—पिढ्यान्पिढ्या अनेक आर्थिक आपत्ति भोगित असता सहकारी चळवळ ह्या आपत्ति दूर करणारा एक रामबाण उपाय आहे अशा भावनेने काम करणाऱ्या सहकारी बांधवांच्या मनांत दोन गोष्टी प्रामुख्याने येतात.

पहिली गोष्ट अशी की जरी चळवळीच्या काही अंगांची चांगली वाढ झाली असली तरी इतर अंगांची वाढ आपल्या अपेक्षेप्रमाणे झाली नाही. तेव्हा आपल्या कल्पनेप्रमाणे चळवळीचे मुख्य हेतू साध्य व्हावे असे आपणांस वाटत असेल तर तिची सर्वांगीण प्रगति होण्याबाबत सर्वांनी कसून प्रयत्न केले पाहिजेत. बाह्यशाही शेतकी कमिशनने आपल्या रिपोर्टात स्पष्ट म्हटले आहे की, "जर सहकारी चळवळ अयशस्वी झाली तर हिंदुस्थानातील खेडुतांच्या सर्व आकांक्षा नष्ट झाल्याच म्हणून समजा." हे विधान मला वाटते, आपणां सर्वास मान्य आहे. असे आहे तर आपण सर्वांनी व्यक्तिशः व संघटनेने चळवळ कोणत्याही प्रकारे लंगडी पडणार नाही अशाविषयी दक्षता घेणे अत्यंत जरूर आहे.

दुसरी गोष्ट आपल्या मनांत येते ती ही की आपली इन्स्टिट्यूट ही सरी प्रातिनिधिक स्वरूपाची, प्रचार कार्य व सहकारी शिक्षणाची तरतूद करणारी एवढेच नव्हे तर सर्व चळवळीचे धोरण आंखून देणारी संस्था व्हावी ह्या मूळ ध्येयापासून आपण पराङ्मुख झालो आहोत. गेल्या पंचवीस वर्षांत इन्स्टिट्यूटच्या जीवनांत बरेच चढउतार झाले, आणि सध्या तर तिचे कार्य सर्व बाजूंनी बरेच मर्यादित झाले आहे. सरकारी मदतीची, कार्यकर्ते व द्रव्य-पुरवठा या दोनही बाबतीत या पुढे काही काळ तरी आवश्यकता भासणारच, ही गोष्ट सरी आहे. पण जर निस्वार्थीपणाने काम करणारे—विशेषतः सहकारी चळवळीमधून पुढे आलेले—लोक जर आपणांस लाभले तर आपली ध्येयसिद्धि जवळ जवळ येत जाईल आणि सध्या आपणांकडे सोपविलेले सहकारी शिक्षणाचे कार्य आपण उत्तम तऱ्हेने पार पाडल्यावर सहकारी लोकमत तयार करण्याच्या व चळवळीचे धोरण आंखून देण्याच्या कार्याला लागू.

बरील ध्येय गांठायचे असेल तर प्रत्येकाने चळवळीचे पाऊल प्रगतिपथावर नेण्याकरिता आपल्यापुरतेच नव्हे तर चळवळीत कार्य करणाऱ्या सर्वांना मनःपूर्वक व कसोशीने मदत करणे अत्यंत जरूर आहे. या मार्गाचे अवलंबन केल्यास आपल्या इन्स्टिट्यूटला तिच्या आय जनकांच्या अपेक्षेप्रमाणे उच्च स्थान प्राप्त करून देण्याचे कामी मदत केल्यासारखे होईल.

ज्युबिलीचे वेळी सर जनार्दन मदन ह्यांचे भाषण

मुंबई प्रांतिक सहकारी इन्स्टिट्यूटच्या रौप्य ज्युबिलीचा मुख्य समारंभ मुंबई येथे ता. १३ रोजी झाला, त्याप्रसंगी इन्स्टिट्यूटचे

अध्यक्ष, सर जनार्दन मदन, ह्यांनी विल्लू भाषण केले. त्यांत त्यांनी इन्स्टिट्यूटने देसरेखीबाबत, शैक्षणिक व प्रचारात्मक केलेल्या कामगिरीचे सिंहावलोकन करून पुढील कार्यासंबंधी आपले विचार मांडले. इन्स्टिट्यूटच्या २५ वर्षांच्या इतिहासाचा आढावा आम्ही "अर्था"मध्ये ता. २९ जून रोजी घेतलेला आहे. जिल्हा सुपरवायझिंग बोर्डाच्या स्थापनेमुळे व इन्स्टिट्यूटच्या शाळा बंद झाल्यामुळे इन्स्टिट्यूटचे कार्यक्षेत्र शैक्षणिक गोष्टी-पुरतेच मर्यादित झाले आहे आणि मध्यंतरी काही काळ तर इन्स्टिट्यूटचे कार्य स्थगित झाल्यासारखेच होते. इन्स्टिट्यूटच्या इतिहासातील ह्या घटनेस सरकार बिल्कूळ जबाबदार नव्हते, असे सर जनार्दनरावांनी सांगितले. इन्स्टिट्यूटची आता पुनर्घटना झाली असून ती आपले मर्यादित क्षेत्रातील कार्य पुनः जोमाने करण्यास सज्ज आहे, असे ते म्हणाले. सहकारी कार्यकर्त्यांसाठी तिने वर्ग काढले आहेत, जिल्हावार शिक्षण कमिश्न्या स्थापण्याचा तिचा विचार आहे, सहकारी खात्याच्या सहकार्याने सहकारी प्रश्नांसंबंधी संशोधन करण्याच्या कार्यास तिने प्रारंभ केला आहे, कार्यकर्त्यांसाठी सहकारी विषयावर पुस्तके व पत्रके काढण्याची तिची तयारी चालू आहे व बिनसरकारी कार्यकर्त्यांत सहकाराबद्दल जागृती निर्माण करून त्यांस कार्यप्रवण करण्याचा तिचा प्रयत्न यशस्वी होऊ लागला आहे, अशी त्यांनी माहिती सांगितली. मुंबई प्रांतांत सहकारी चळवळीची प्राणप्रतिष्ठा करून तिची जोपासना करणारांच्या निष्ठावंत कार्याची त्यांनी आठवण करून द्यायची सहकारी चळवळीस उत्साही कार्यकर्ते मिळतील, अशी आशा प्रदर्शित केली.

इतर ठिकाणच्या सभांतील भाषणे

इन्स्टिट्यूटचा रौप्य महोत्सव मुंबईप्रमाणे इतर ठिकाणीही साजरा करण्यांत आला. त्यावेळी इन्स्टिट्यूटच्या २५वर्षांच्या कामगिरीबद्दल तिचे अभिनंदन करण्यांत आले. जुन्या स्थानिक कार्यकर्त्यांनी आपल्या आठवणी सांगून इन्स्टिट्यूटच्या कार्याबद्दल आपले विचार पुढे मांडले. जिल्हा शाखा रद्द झाल्यामुळे स्थानिक कार्यकर्त्यांचा उत्साहभंग होऊन मुंबई शहर आणि जिल्हांतील व खेड्यांतील कार्यकर्ते ह्यांचेमधील दुवा नाहीसा झाला आहे, ह्याबद्दल पुणे येथे बहुतेकांनी नाखुषी व्यक्त केली. इन्स्टिट्यूटचे शैक्षणिक कार्य उत्साहाने चालविण्यास स्थानिक कार्यकर्ते तयार असले तरी त्यांस वाव नाही, असे कित्येक वक्त्यांनी सांगितले. इन्स्टिट्यूटच्या कारभारांत लक्ष घालण्यास जिल्हांतील लोकांना सवडच ठेवण्यांत आलेली नाही, असा त्यांचा आक्षेप आहे. इन्स्टिट्यूटचा सहकारी चळवळीशी जितका जिव्हाळ्याचा संबंध असावयास पाहिजे, तितका तो आता राहिलेला नाही, अशी त्यांनी तक्रार केली. कार्यकर्त्यांनी व्यक्त केलेल्या बरील विचारांकडे दुर्लक्ष करून भागणार नाही. मध्यंतरी इन्स्टिट्यूटचे अस्तित्व ढळमळीत झाले होते व ही बिनसरकारी प्रातिनिधिक संस्था नामशेष होण्याचा संभव होता. त्या प्रसंगानून संस्था निभावली व ती आता पुनः आपले अंगीकृत कार्य करण्यास तत्पर झाली आहे. सहकारी कार्यकर्त्यांना उत्तेजन वाटावे व अधिकाधिक उत्साही लोकांनी चळवळीत आपुलकीने भाग घ्यावा, ह्या दृष्टीने इन्स्टिट्यूटने आपले धोरण ठेवले पाहिजे. त्याकरिता इन्स्टिट्यूटला सवडहिले दिली पाहिजे. सर जनार्दनराव मदन ह्यांच्या नेतृत्वाखाली इन्स्टिट्यूटचे पाऊल योग्य दिशेने पडून तिला पूर्वीचा दर्जा व वैभव प्राप्त व्हावे, अशीच सहकारी कार्यकर्त्यांची अपेक्षा आहे.

स्फुट सूचना

रिझर्व्ह बँकेस सात कोटि रुपये नफा झाला
हिंदुस्थान सरकारने ऑर्डिनन्स काढून रिझर्व्ह बँकेचे डिव्हिडेंड ४% वर मर्यादित केले, ह्या विषयावर लिहितांना, ३० जून १९४३ अखेरच्या वर्षी रिझर्व्ह बँकेस किमान ३ कोटि, १७३ लक्ष रुपये तरी नफा होईल असा अंदाज केला होता. इतका नफा झाला, तरच भागीदारांना ३% पेक्षा ज्यास्त नफा मिळण्याचा प्रश्न उपस्थित होतो. प्रत्यक्ष नफा ७,६९,८०,७४० रुपये झाला आहे, म्हणजे तो १९४१-४२ च्या नफ्याचे दुपटीपेक्षा ज्यास्त आहे. इतके असून, भागीदारांचे वाटणीस फक्त २० लक्ष रुपये येणार असून बाकीची रक्कम मध्यवर्ती सरकारास मिळणार आहे. ५ कोटि रुपयांचे भांडवलाने ४% दराने डिव्हिडेंड देण्यास २० लक्ष रुपये लागतात. चलनाच्या विस्ताराबरोबर रिझर्व्ह बँकेचा नफा कसा वाढला आहे, व त्याबरोबर सरकारच्या वाट्याची रक्कम कशी फुगली आहे, हे वरील आकड्यांवरून दिसून येईल. १ जानेवारी १९३५ ते ३० जून, १९४३ अखेरच्या बँकेच्या साडेआठ वर्षांच्या नफ्यापैकी सरकारास फक्त १ कोटि, ३३ लक्ष रुपये मिळाले, १९४०-४१ च्या वर्षाच्या नफ्यापैकी सरकारच्या वाटणीस २ कोटि, ६२ लक्ष रुपये आले, १९४१-४२ च्या नफ्यातील सरकारचा वाटा ३ कोटि, २४ लाखांवर गेला व नुकत्याच संपलेल्या वर्षाच्या नफ्यापैकी ७ कोटि, ५० लक्ष रुपये सरकारास मिळणार आहेत. रिझर्व्ह बँकेस चलनास तारण ठेवलेल्या सरकारी रोख्यांवरिल व्याज मिळत असते व चलनविस्तारामुळे हा व्याजाचा आकडा वाढत जातो.

फाजील चलनविस्ताराचे दुष्परिणाम

चलनविस्तारामुळे युद्धसर्वाचा हिंदी जनतेवर अप्रमाण बोजा पडत आहे, तो कमी व्हावा ह्याविषयी सरकारास सूचना करणारे, सुप्रसिद्ध व जबाबदार अशा अर्थशास्त्रज्ञांचे दोन-तीन ग्रंथ ह्यापूर्वीच प्रसिद्ध झाले आहेत. युद्धसर्व, चलनविस्तार आणि महागाई ह्या सर्वांचा अत्यंत निकट संबंध आहे व त्यासंबंधातील सरकारी धोरण बदलण्याचा आग्रह ह्या सर्व लेखकांनी केला आहे. केवळ प्रचलित झालेले चलन परत खेचून आणून भागणार नाही, तर चलनाचा विस्तारच मर्यादित झाला पाहिजे, असे मत व्यक्त करणाऱ्यांत आलेले आहे. प्रो. काळे, वाडिया, शहा, वकील, गाडगीळ प्रभृति वीस अर्थशास्त्रज्ञांनी ह्यासंबंधात सरकारास इशारा देणारे पत्रक १२ एप्रिल रोजी प्रसिद्ध केले. चलनवाढीचा बेसुमारपणा सरकारला आता मान्य असलेला दिसतो. फाजील चलन विस्ताराचा मध्यम व खालच्या वर्गातील लोकांच्या रहाणीवर फारच वाईट परिणाम झालेला आहे आणि त्याचा ताण फार काळ त्यांस सहन होणार नाही. सरकारने स्वतः कांही ऑर्डिनन्स काढून, फाजील चलनवाढीच्या दुष्परिणामांस आवरून धरण्याचा प्रयत्न केला असला तरी चलनवाढच ताब्यांत ठेवण्याची सटपट त्यांनी केलेली दिसत नाही. एकीकडे चलनाचा विस्तार चालू ठेवून दुसरीकडे चलन खेचून घेण्याचा प्रयत्न करणे, म्हणजे टाकीत पाणी आणणारा नळ बंद न करता ती उपसण्याचा प्रयत्न करण्यासारखेच आहे. तथापि, प्रसिद्ध होणाऱ्या बाजारभावांच्या आकड्यांवरून, त्यांत थोडा उतार होण्याची प्रवृत्ति आढळून येत आहे व महागाईच्या मानाच्या कमानीची चढण संपत आली आहे असे दिसते. हा सरकारी धोरणाच्या टीकाकारांचा विजयच आहे.

प्रो. वकील ह्यांचे स्पष्टोद्गार

प्रो. सी. एन. वकील ह्यांनी गेल्या जानेवारीत एक पुस्तक प्रसिद्ध करून हिंदी युद्धसर्व व त्याचा रुपयाची किंमत कमी होण्यांत झालेला परिणाम ह्यासंबंधी विवेचन केले. ह्या पुस्तकाने बरीच जागृति निर्माण केली. प्रो. वकील ह्यांनी " हिंदुस्थानावर युद्धाचा पडणारा आर्थिक बोजा " (Financial Burden of the War on India- पृ. सं. १४०. किं. ४ रुपये) ह्या नांवाचे एक पुस्तक नुकतेच प्रसिद्ध केले आहे, त्याकडे वाचकांचे लक्ष वेधणे आवश्यक आहे. हिंदुस्थानाच्या बचावाचा सर्व ग्रेट ब्रिटन सोशीत आहे, त्यामुळेच हिंदुस्थानाचे ग्रेट ब्रिटनमध्ये येणे साठल्याचा देखावा दिसतो, असे सांगण्यांत येते. ह्या प्रश्नावर प्रो. वकील ह्यांनी चांगला प्रकाश पाडला आहे. युद्धजन्य करभाराची माहिती देऊन त्यांनी युद्धाचा हिंदुस्थान सरकाराच्या कर्जविषयक परिस्थितीवर काय परिणाम झाला आहे त्याचे वर्णन केले आहे व त्यासंबंधातील सरकारी धोरणाची छाननी केली आहे. इन्फ्लेशनची कारणमीमांसा करून त्यावर उपाय योजनाहि त्यांनी सुचविली आहे. देशांत शांतता नांदून युद्ध-प्रयत्न जोमाने चालण्यास महागाई दूर होणे आवश्यक आहे, असा पुस्तकाचा शेवट करून ब्रिटिश व अमेरिकन सरकारांनी ह्या प्रश्नाकडे दुर्लक्ष केल्यास त्यांत संयुक्त राष्ट्रांचे नुकसान होण्याचा संभव आहे, असा इशारा त्यांनी स्पष्टपणे दिला आहे. प्रो. वकील ह्यांच्या पुस्तकाचे विस्तृत परीक्षण पुढे देण्यांत येईलच.

माळ तारणावरील कर्जासंबंधी ऑर्डिनन्स

माळाचे (सोने-चांदीसुद्धा) तारणावरील कर्जे बेकायदा ठरविण्याचा अध्याय ती नियंत्रित करण्याचा अधिकार हिंदुस्थान सरकारने डिफेन्स ऑफ इंडिया नियमावली घेऊन ठेवला आहे, त्याचा उद्देश नेहमीचा व्यवहार थांबविणे हा नसून सट्टेबाजीस आळा घालणे हा आहे, असे दिसते. रिझर्व्ह बँकेने ह्यासंबंधात बँकांना सट्टा दिला आहे, त्यांत विशेषतः धान्य व सोने-चांदी ह्यांच्या सट्ट्यांस उतेजन मिळेल अशा तऱ्हेचे कर्जाचे व्यवहार त्यांनी करू नयेत, असे म्हटले आहे. सरकारने स्वतःकडे अधिकार घेतले आहेत, त्यांचा उपयोग करण्याची पाठीच त्याजवर येऊ नये, अशी त्याची इच्छा आहे व बँका आणि तत्सम संस्था व कर्जे देणाऱ्या व्यक्ती ह्यांनी संयम दाखविता, तर डिफेन्स ऑफ इंडिया नियमांचा अवलंब सरकारास करावा लागणार नाही. भरमसाठ साठे करण्यासाठी बँका व सावकार ह्यांची माळ-तारणावरील कर्जे उपयोगांत आणली जातात, ती नियंत्रित करणे एवढाच सरकारचा हेतु आहे. तेव्हा ऑर्डिनन्स प्रसिद्ध झाला ह्याचा अर्थ माळ तारणावरील कर्जाचा माणुगी व्यवहार बंद पडला, असे कोणी समजू नये.

अर्बन बँकांना लिमिटेड कंपन्यांस कर्ज देण्याची परवानगी मे, १९४२ मध्ये पुणे येथे सहकारी बँकांची परिषद भरली होती, तिने एक ठराव करून अर्बन को. बँकांना इंडियन कंपनी कायद्याखाली नोंदण्यांत आलेल्या संस्थांस सरकारी रोखे व इतर ' ट्रस्टी ' सिक्युरिटीज ह्यांच्या आणि माळाच्या तारणावर रिझर्व्ह बँकेने ह्या संबंधांत व्यक्त केलेला अभिप्राय लक्षात घेतला जाऊन योग्य मर्यादित कर्जे देण्यास मुभा असावी, अशी सूचना केली होती. मुंबई सरकारने ह्या सूचनेचा विचार करून सरकारी

रोले व ट्रस्टी सिव्हरिटीज हांच्याच फक्त तारणावर अर्बन बँकांनी अशा संस्थांस कर्जे देण्यास हरकत नाही, असे आतां जाहीर केले आहे. जॉइंट स्टॉक कंपनीस सभासद करून घेण्या-पूर्वी रजिस्ट्रारची अगोदर परवानगी मिळाविली पाहिजे, व त्यासाठी जरूर तर बँकने आपले कानू बद्दल घेतले पाहिजेत.

डे. ए. सोसायटीचे कॉमर्स कॉलेज

डेकन एज्युकेशन सोसायटीच्या नूतन व्यापारी कॉलेजाचे उद्घाटन गेल्या शनिवारी सर अर्देशिर दहाल हांचे हस्ते झाले. त्या प्रसंगी कॉलेजचे प्रिन्सिपॉल व सोसायटीचे सेक्रेटरी, प्रो. द. गो. कर्वे, हांनी कॉलेजच्या स्थापनेचा इतिहास निवेदन करून सोसायटीचे शिक्षणक्षेत्रातील उच्च स्थान सध्याच्या अडचणीच्या प्रसंगीहि कॉलेजची स्थापना करण्यास कसे उपयोगी पडेल, ते सांगितले. सर अर्देशिर दहाल हांनी व्यापारी शिक्षणाचे महत्त्व पूर्वपेक्षा आतां फार वाढले आहे, व्यापारी दृष्टि कांही ज्ञाती व समाज हांतच आढळू शकते व वाढीच्यांना ती प्राप्त होणे शक्य नाही ही कल्पना चुकीची आहे, महाराष्ट्रीय लोक बुद्धिमान व कर्तव्यगार आहेत तेव्हा ते व्यापारांत यशस्वी होण्यास अडचण नाही व त्यांना व्यापारी वातावरण व शिक्षण प्राप्त करून देण्यास हे कॉलेज उपयोगी पडेल असे सांगितले. प्रिन्सिपॉल कर्वे तज्ञ शिक्षकांच्या सहायाने कॉलेज यशस्वी करतील, असा विश्वास त्यांनी व्यक्त केला. सोसायटीचा प्रस्तुत उपक्रम तिच्या कीर्तीत भर घालील हांत संशय नाही.

गूळ व ऊस हांवर नियंत्रण

डिफेन्स ऑफ इंडिया नियमावली हिंडुस्थान सरकारने गुळाचे नियंत्रण करण्याचा अधिकार घेणारी एक कंट्रोल ऑर्डर जाहीर केली आहे. विविध विभागांत गूळ कोणत्या दराने विकला जावा, हे त्या आर्देचे अन्वये सरकार ठरवून टाकिले. गुळाच्या प्रतवारीप्रमाणेच अर्थात भाव ठरविता जाईल. गुळाचे उत्पादन, विक्री, साठा, किंमत, ह्या सर्वांचे बाबतीत कंट्रोलर नियम करील, ते सर्वांचे बंधनकारक होतील. गुळाच्या उत्पादनामुळे साखरेच्या उत्पादनास ऊस कमी पडत आहे, असे कंट्रोलरला दिमून आले, तर तो सरकारी गॅसेटिंग जाहीर करून विविध विभागाचे बाहेर ऊस पाठविण्यास प्रतिबंध करू शकेल अथवा त्यावर नियंत्रण घालील. ऊसाची लागवड करणारांनी विविध साखर कारखान्यांस ठराविक किंमतीने, ठराविक वेळी ठराविक ऊस पुरविता पाहिजे, अशी त्यांजवर सक्ती करता येईल. गुळाचे उत्पादन मर्यादित करण्याचा अधिकारहि कंट्रोलरला देण्यांत आला आहे.

सैनिकांसाठी चहाचे नवे पेय

बीरचा तुटवडा पडू लागल्यामुळे चहापासून एलादे नवे पेय निर्माण करण्याचा प्रयत्न चालू झाला, तो यशस्वी होत आहे. चहा-साखर अंबवण घालून त्याचे पेय बनवून त्यांत सोडा वॉटर घालून ते सोडा वॉटरच्या बाटल्यांतून देण्याचा हिंदी आर्मी कॅम्प स्टोर्स सान्याचा विचार आहे. सैनिकांना हे पेय आवडल्यास, त्या 'सायडर' पेयाचे मोठ्या प्रमाणावर सरकारी कारखान्यांतून उत्पादन करता येईल. लष्करी तळाजवळच सायडरचे हे कारखाने काढणे सोईचे पडेले.

हिंदी गव्हाच्या लागवडीचा अंदाज

(१९४२-४३)

गव्हाखालील क्षेत्र	३,४०,५७,०००	एकर
गेल्या वर्षी	३,३९,१४,०००	”
अपेक्षित उत्पादन	१,०९,३८,०००	टन
गेल्या वर्षी	९९,९०,०००	”
वाढ	९%	

गव्हाच्या लागवडीचे हद्दीने प्रांतांचा अनुक्रम पंजाब (३१.५%), संयुक्त प्रांत (२३%), मध्यप्रांत-वड्डाड (९.४%), मुंबई (६%), सिंध (३.५%), विहार (३.१%) ह्याप्रमाणे आहे.

गव्हाची निर्गत व आयात (टन)

	१९३९-४०	१९४०-४१	१९४१-४२
निर्गत	७,८००	४५,०००	१,८५,९००
आयात	८५,५००	१८,८००	१८,१००

म्हणजे, १९३९-४० साली निर्गत वजा करून प्रत्यक्ष आयात ७७,७०० टन झाली. १९४०-४१ मध्ये आयात-निर्गतीची वजावट होऊन प्रत्यक्ष निर्गत २६,२०० टनांची झाली व १९४१-४२ मध्ये हा आकडा १,६७,८०० टनांवर गेला.

चांदीचा कारखान्यांत उपयोग

चांदीचा औद्योगिक उपयोग वाढत्या प्रमाणावर होऊ लागला आहे. युद्ध-विषयक माल उत्पादन करणाऱ्या कारखान्यांत पूर्वी जेथे तांबे वापरत असत, तेथे चांदी वापरण्यांत येऊ लागली आहे. अर्थात, अमेरिका देश हांत अमेसर आहे. मॅग्नेशियम, अॅल्युमिनियम, ग्राफाइट, कृत्रिम फेनॉल, इत्यादींच्या उत्पादनास सतत मोठ्या विजेच्या प्रवाहाची आवश्यकता असते, विद्युत्प्रवाहासाठी तांबे लागते, त्याची जागा आतां चांदी घेत आहे. हे तांबे अथवा चांदी ही झिजून जात नसल्याकारणाने, त्यांचे काम झाल्यावर हे धातू पुनः मूळ उपयोगासाठी वापरता येतात. अमेरिकेकडून ग्रेट ब्रिटनने बरीच चांदी उसनवार घेतली आहे, तिचे पैकी कांही भाग अशा रीतीने कारखान्यांत वापरला जाईल व युद्धसमाप्तीनंतर ती चांदी जशीच्या तशी परत केली जाईल.

भाडे नियंत्रण

पुणे शहर, सबर्वन हद्द, कॅम्पेन्ट हद्द व बोपोडी ग्राम पंचायतीखालील औंध रोड हद्द, हांतील डुकाने व कारखाने हांसाठी भाड्याने घेतलेल्या जागांस भाडे मर्यादित करणारा कायदा लागू करण्यांत आला आहे. सप्टेंबर, १९४० मध्ये ह्या जागांस जेवढे भाडे होते, त्यापेक्षा अधिक भाडे आतां आकारता येणार नाही, परंतु २१ जुलै, १९४३ पूर्वी जास्त दिलेले भाडे भाडेकर्यास परत मागतां येणार नाही.

रेशनिंगचे अन्न सक्क व घुरेसे आहे काय ?

लोकांस देण्यांत येणाऱ्या अन्नाचा दर्जा व त्याचे प्रमाण हां-संबंधी रेशनिंग अधिकाऱ्यांना सत्ता देण्याकरिता एक कमिटी नेमण्यांत यावी व तिचेवर डॉक्टर वर्गाचे योग्य प्रतिनिधित्व असावे, असा ठराव बॉवे मेडिकल युनियनच्या मॅनेजिंग कमिटीने पास केला आहे.

युद्धविषयक धोक्याच्या विम्याचा ५८ लक्ष रुपयांचा हत्ता

टाटा आयर्न अँड स्टील कंपनी युद्धविषयक धोक्याच्या विम्याचा हत्ता म्हणून दरसाल ५८ लक्ष रुपयेच देत आहे.

इन्स्टिट्यूटच्या रौप्य महोत्सवाच्या समा

नाशिक

मुंबई प्रां. को. इन्स्टिट्यूटचा रजत महोत्सव येथे ता. १५ रोजी मि. जे. बूथ, आय. सी. एस., कलेक्टर, यांचे अध्यक्षत्वालीं साजरा करण्यांत आला. सदर प्रसंगी नाशिक जिल्ह्यातील २०० वर सहकारी कार्यकर्ते उपस्थित होते. ईशस्तवन झाल्यानंतर रा. व. आर. व्ही. वंदेकर यांनी इन्स्टिट्यूटचा इतिहास, कार्य-महत्व व पुढील धोरण याबद्दल माहिती दिली. मुंबईचे गव्हर्नर व सर जनार्दन ए. मदन यांचेकडून आलेले संदेश वाचून दाखविण्यांत आले. मि. आर. एच. देशपांडे, एज्युकेशनल सुपरवायझर, यांनी शेतकी सहकारी पतपट्यांच्या सभासदांना व व सेक्रेटरी यांना शिक्षण देण्याच्या सरकारी योजनेची माहिती देऊन नाशिक जिल्ह्यातील केलेल्या कार्याचा वृत्तांत निवेदन केला. यानंतर सहकारी चळवळ, तिचे महत्व व फायदे व निरनिराळ्या प्रकारच्या सहकारी संस्थांबद्दल डॉ. एम. एन. देसाई, ऑडिटर व रिक्तन्ट्रक्शन ऑफिसर मि. बी. एस. कानविदे, डिस्ट्रिक्ट इंटरिअर ऑफिसर, मि. डब्ल्यु. डी. साळुंके, असिस्टंट रजिस्ट्रार धुळे, प्रो. पुराणिक व मि. एम. आर. दळवी यांची भाषणे झाली.

अध्यक्षांनी आपल्या भाषणांत इन्स्टिट्यूटच्या कार्याचे महत्व कसे आहे व शिक्षणाने बौद्धिक अन्न कसे मिळते हे सांगितले. स्वतःच उत्पादक व गिहाईक अशा परिस्थितीत सहकारी संस्थे-मार्फत कशी मदत मिळू शकेल याचे त्यांनी उत्तम विवेचन केले व इन्स्टिट्यूटचा सुवर्ण-महोत्सवही चांगल्या प्रकारे पार पडो अशी सदिच्छा व्यक्त केली.

सरदार एन. जी. विंचुरकर यांनी अध्यक्षांचे व इतर पाहुण्यांचे आभार मानिले. राष्ट्रगीतानंतर हा कार्यक्रम संपला.

धारवाड

सहकारी कार्यकर्ते व कर्नाटकातील सहकारी संस्था ह्यांचे प्रतिनिधी मिळून सुमारे २०० गृहस्थ धारवाड येथील कर्नाटक सेंट्रल को. बँकेच्या हॉलमध्ये इन्स्टिट्यूटची ज्युबली साजरी करण्याकरिता ता. १८ रोजी जमले होते. सभेच्या अध्यक्षस्थानी मि. सी. बी. हुली, बी. ए. (रि. डेप्युटि रजिस्ट्रार, को. सो.) ह्यांची योजना केली होती. प्रारंभी श्री. आर. बी. पालेकर डि. अ. रजि. स्ट्रार ह्यांनी इन्स्टिट्यूटचे अध्यक्ष सर जनार्दन मदन ह्यांकडून आलेला संदेश वाचून दाखविला. त्यानंतर, रां. ब. के. आर. वाळवेकर (हुबळी को. अर्बन बँकेचे अध्यक्ष), रावसाहेब डी. एल. पाटील, श्री. व्ही. एस. बसवानल (मॅ. टायरेक्टर, कर्नाटक सें. को. बँक) श्री. एस. कुलकर्णी (डि. ऑनररी ऑर्गनायझर, गदग), श्री. एस. एस. महिमठ (इन्स्टिट्यूटचे माजी सेक्रेटरी) ह्यांची इन्स्टिट्यूटच्या कार्यासंबंधी भाषणे झाली. सर जनार्दन मदन यांच्या अध्यक्षत्वाखाली इन्स्टिट्यूटचे कार्य प्रभावी होईल व तिला बिन सरकारी सहकारी लोकमताची प्रातिनिधीक संस्था, ह्या नात्याचा पूर्वीचा उच्च दर्जा प्राप्त होईल, अशी आशा अध्यक्षांनी व्यक्त केली. सभेस सहकारी स्तराचे स्थानिक अधिकारी उपस्थित होते. श्री. यावगल, वकील आणि रजिस्ट्रारचे प्रतिनिधी, ह्यांनी आभार मानल्यावर अल्पोपहार होऊन सभेचे काम संपले.

अहमदनगर

अहमदनगर येथे सेंट्रल बँकेचे दिवाणखान्यांत मुंबई प्रांतिक को-ऑपरेटिव्ह इन्स्टिट्यूटचा रौप्यमहोत्सव दिन ता. १३ रोजी सायंकाळी रा. ब. चितळे यांचे अध्यक्षत्वालीं साजरा करण्यांत आला. प्रारंभी श्री. दादासाहेब धनेश्वर यांनी इन्स्टिट्यूटचा पंचवीस वर्षांचा इतिहास सांगून ह्याप्रसंगी सर जनार्दन यांचा आलेला संदेश वाचून दाखविला. नंतर श्री. डावरे, श्री. काळे, श्री. कानडे, श्री. गायतोंडे ह्यांची भाषणे झाली. त्यांत त्यांनी सहकाराचे महत्व सांगून त्या बाबतीत शिक्षण, शील वगैरे कशी आवश्यक आहेत हे सांगितले. अध्यक्षांनी कोणचीहि संस्था टिकाऊ करावयाची असल्यास चालकांनी ती संस्था आपले पायावर उभी कशी राहील, इकडे लक्ष द्यावे असे सांगितले. आभार प्रदर्शन, पानसुपारी व कॉफीपान होऊन हा समारंभ संपला.

चांभार विद्यार्थी मंडळ, पुणे

मंडळाची वार्षिक सर्व साधारण सभा मुंबईचे प्रख्यात व्यापारी श्री. बाबुराव तुकाराम गायकवाड यांचे अध्यक्षत्वालीं रविवार ता. ११।७।४३ रोजी सकाळी ११ वाजता पुना सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँकेच्या दिवाणखान्यांत भरली होती. सदर प्रसंगी प्रो. न. का. धारपुरे, डॉ. भट, श्री. भावसार, आमदार एस. जी. सोनगांवकर, श्री. पालखंडवार, श्री. डी. एम. शिंदे, श्री. दळवी, श्री. धोंडिबा पोटे, श्री. गळंडवाडकर, श्री. शंकरराव पोटे वगैरे मंडळाी उपस्थित होती. संस्थेचे चेअरमन श्री. हरिभाऊ टवळे यांनी प्रथम संस्थेच्या कार्याची माहिती सांगून अध्यक्षांची थोडक्यांत ओळख करून दिली व नियोजित अध्यक्षांनी आपल्या अध्यक्षपदाचा स्वीकार करावा अशी त्यांना सूचना केल्यावर श्री. बाबुराव गायकवाड हे अध्यक्षपदाकड झाले.

गेल्या वार्षिक सभेचे अहवाल वाचन, १९४३-४४ च्या संस्थेच्या कार्याचे अहवाल वाचन हे झाल्यानंतर चालू वर्षाचे बजेट मंजूर करण्यांत आले. व चालू वर्षाकरिता कार्यकारी मंडळाची निवड करण्यांत आली.

त्यानंतर प्रो. धारपुरे, डॉ. भट, श्री. पालखंडवार, श्री. भावसार, श्री. शास्त्री, श्री. राजत, आमदार एस. जी. सोनगांवकर वगैरे मंडळाींचा समयोचित भाषणे झाल्यावर अध्यक्षांनी समारोपादाखल भाषण केले. शेवटी आभार प्रदर्शनानंतर हारतुरे होऊन सभेचे काम संपले.

सदर प्रसंगी संस्थेस खालीलप्रमाणे देणग्या मिळाल्या. (१) १३१ रु. श्री. बाबुराव तुकाराम गायकवाड. (२) ४० रु. श्री. भाऊ पुंडलीक शिंदे. (३) २० रु. हरिजन सेवक संघ, दिंडी. विल्डिंग फंडाकरिता. (४) १० रु. गळंडवाडकर. (५) १० रु. श्री. शंकरराव (धारावी) (६) १० रु. श्री. सोनवा राघोबा भादेकर. (७) २ रु. श्री. भावसार. एकूण २२३ रुपये.

दही. के. टवळे
सेक्रेटरी

ट्रेझरी बिलांवर १५ आ. ११ पे व्याजाचा दर

रिझर्व्ह बँकेने गेल्या आठवड्यांत ८ कोटि रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली, त्यावर व्याजाचा सगसरी दर द. सा. द. शे. १५ आ. ११ पे इतका पडला.

गिलिगन कॅटल ब्रिडिंग फार्म, पिंपळे
१९४२-४३ चा वार्षिक अहवाल

(ता. १-४-१९४२ ते ३१-३-१९४३ अखेर)

१४९ गाई, काटवडी, सोंड, इतर (बैल, बोडे) २५, मिळून
१७१ जनावरे होतात.

(जन्म) सोंड २२ + काटवडी १३ = एकूण ३८ वासरे

(मृत्यु) सोंड ५ + काटवडी ४ = एकूण ९

वृत्तविक्रीचे वाढते प्रमाण

सन	दूध पौंड	दुधाची आठेडी किंमत
१९४०-४१	२१४४८॥	१७२७,१२-३
१९४१-४२	२४९८८	१८५३-२-०
१९४२-४३	२८०८७॥	२३२९-२-०

बट्ट व गायी विक्री:—

शेतकऱ्यांस कन्सेशनच्या दराने १६ बट्ट पुरविले त्यांची
किंमत रु. १९५० आली व कन्सेशनच्या दराने ७ गायी पुर-
विल्या त्यांची किंमत रु. ९३५ आली.

सायलो—उन्हाळ्यात जनावरांना हिरवा चारा मिळत नाही,
तेव्हा त्यांची स्थिति उन्हाळ्यात सुद्धा चांगली टिकविण्याकरिता
सायलो करण्याची अत्यंत जरूरी आहे. फार्मवर १६ फूट सोल व
१६ फूट रुंद असे तीन पक्के सायलो तयार केलेले आहेत. वरील
तिन्ही सायलो भरणेकरिता रु. ३५५-६-३ खर्च आला आहे.

तिन्ही सायलांत भरलेला चारा

मका चोंफ करून =	३२००० पौंड
निळवा " " =	२२९००० पौंड
गवत " " =	८९५००

एकूण = ३५०५०० पौंड

पोलट्टी पक्षी:—तारीख १४/१९४२ रोजी २५६ व तारीख
३१/३/१९४३ रोजी २१३ पक्षी होते.

मॅडिल पोलट्टी फार्मातील अंड्यांची व पक्षांची माहिती

शेतकऱ्यांना उबविणेकरिता कन्सेशन	
रेटने दिलेली अंडी—	१५३७
फार्मकरिता पिले काढिली ती अंडी—	१२०९
फार्ममधील साण्याकरिता दिलेली	
अंडी =	४३१०
बाहेरून विकत घेऊन साण्याकरिता	
पुरविलेली अंडी =	३१४९

पुरवण केलेली एकूण अंडी १०२०५

उबविण्याकरिता १५३७ अंडी ५५ गांवांतील १०५ शेतक-
ऱ्यांना कन्सेशन रेटने पुरविलीत त्याचप्रमाणे २५ व्हॉईट लेग-
हॉर्न नर, ५ माया व टर्कीच्या ५ माया ब्रिडिंगकरिता पुरवण्यांत
आल्या.

तसेच ब्रेडेशन सिस्टीमप्रमाणे १०२०५ अंड्यांची प्रतवारी
लावण्यांत आली.

अंडी, नर व माया विक्रीपासून रु. १०३१-१४-९ उत्पन्न
आले आहे.

कॅटल डीप:—अदमासे २५०० शेतकरी फार्म पाहून गेले.
त्यांना जनावरे डीपमध्ये टाकली असता जनावरांच्या अंगावरील
गोर्चीड, गोमाशा व इतर त्वचेचे रोग कसे नाहीसे होतात हे
प्रत्यक्ष डीपमध्ये जनावरे टाकून पटवून दिले. शेतकऱ्यांची जना-
वरे टाकण्याकरिता फार्मवरील रिपेटांचे साक्षांत आसपासच्या
खेड्यांतील शेतकऱ्यांची ५२८ जनावरे डीपमध्ये फुकट टाकण्यांत
आली. फार्मची जनावरे महिन्यांतून दोन वेळा डीप करण्यांत
येतात.

शेतकी प्रदर्शन

जळगाव येथे नोव्हेंबर १९४२ मध्ये मे. जे. एम. कोरिन
आय. सी. एस. कलेक्टर अँड चेअरमन डि. ए. डे. बोर्ड पू. सा.
यांचे अध्यक्षतेखाली जिल्हा शेतकी प्रदर्शन भरले होते.

ज्या विभागांत फार्मातील जनावरांनी भाग घेतला, त्यांतील
तिन्ही मेडल्स गिलिगन कॅटल ब्रिडिंग फार्मातील जनावरांनी
मिळविली.

चालू साली रु. २३२५०/- फार्मास खर्च आला आहे व
आतापर्यंत रु. १६३४० फार्मास तोटा झाला आहे.

सटाणा को. सीड सप्लाय अँड सेल सोसायटी
लि. जि. नाशिक.

ता. २८-४-४३ च्या अंकी सदर सोसायटीसंबंधी माहिती व
तिने केलेली गेल्या १० महिन्यांतील प्रगति दिलेलीच आहे.
त्यानंतर सामील सोसायट्यांची सभा होऊन शेअर भांडवल वाढ-
विणे, क्षेत्र वाढविणे, मंत्रांनी माल विक्री करणे झाल्यास सोसा-
यटीमार्फत करावी व सालअखेरच्या नफ्यांतून इमारतीसाठी फंड
जमवावा, असे ठरले. कलेक्टर साहेब नाशिक यांची चांगली मदत
होते याबद्दल त्यांचे आभार मानले.

त्यानंतर ५० मॅबर्स नवीन झाले. म्हणजे आज ४६ क्रेडिट
सोसायटीचा व व्यक्तिशः १३६ असे १८२ मॅबर्स झाले. शेअर
भांडवल ३३,३७० रु. झाले आहे. त्यांत सोसायट्यांचे निम्मे
भांडवल आहे.

संस्थेमुळे व्यापारी व शेतकरी यांस मालतारगावर अडव्हान्स
घेऊन किंमत आल्यावर माल विक्री करण्याची गोडी लागली.
धान्य व गूळ यांचे अडतीने व्यवहार होऊ लागले. संस्थेने बी व
पॅड सवलतीच्या दराने देण्याची व्यवस्था केली आहे. संस्थेवर
लोकांचा विश्वास बसत असून ठेवीही वाढत आहेत.

संस्थेने नुकतीच १४ सांच्याची ५५ हॉर्स पावरची इलेक्ट्रिक
मशिनरी, जर्मन, इमारती, विहीर, स्पेअर सामान, रेडीओसह २९
हजारास खरेदी केली आहे. ब्रिडिंग फंड म्हणून जवळ जवळ दोन
हजारापर्यंत झाला आहे. पारशी शेट यांनी ५०० रुपये, श्री.
दगा पाटील मॅनेजिंग डायरेक्टर यांनी १४०० रु. व श्री. चिंतामण
श्रीधर खरे ह्यांनी ४४ रु. देणगी दिली आहे. त्याबद्दल संस्था
त्यांची आभारी आहे.

संस्थेला अजून गोडाऊन्स, माल वहातुकीसाठी मोटार,
ऑफिससाठी ब्रिडिंग, इतक्या बाबी तूर्त करणे आहेत. त्याप्रमाणे
संस्थेस चांगले माहितगार, विश्वासू, कालिफाइट इंग्रजी जाणणारे
तरुण नोकर पाहिजे आहेत. गरजूंनी अर्ज करावेत.